

Herkenbaar en vervreemdend

Iedere kunstenaar is geïnspireerd door andere kunstenaars. Vandaag: schilderes Sara van der Heide over danseres en choreografe Pina Bausch.

Door **Wietke van Zeil** Foto **Joost van den Broek**

'Dat zal me nu niet snel meer gebeuren. Dat je zo onder de indruk bent van een voorstelling, een kunstenaar zo geweldig vindt.' Want als je zelf als kunstenaar verder ontwikkelt, ga je heel anders naar kunst kijken. Daarom herinnert Sara van der Heide (1977) zich die ene avond in Carré als meest inspirerende moment. Ze was zelf 18, en zat net op de Hogeschool voor de Kunst in Amsterdam. Het gezelschap van danseres en choreografe Pina Bausch overweldigde haar. Maar waarom?

Om die herinnering te onderzoeken, is Van der Heide van de week nog even naar het Nederlands Theater Instituut geweest. Om beelden terug te zien van die voorstelling, *Nelken*. Veel dansers op het podium, roze anders op de vloer, 'het was kleurrijk en vrolijk', maar tegelijkertijd was de thematiek groot. Macht, liefde, dat soort. Het materiaal in het instituut laat slechts flarden zien. Zoals een deel waarin een hele groep dansers van de achterkant van het podium aan komt lopen, klappend op een dansachtige manier ('Van dat klappen waarbij je armen na de slag opzij zwaaien'). Vooraan het podium ligt een figuur op de grond. Het was heel bedreigend eigenlijk, zegt Van der Heide. Daar heb je 'm al, de paradox. Een schijnbaar lichte voorstelling over loodzware onderwerpen. Zoals het verdrukt raken in de massa, de bureaucratie.

Het maakte nu niet meer zo veel indruk, alleen al omdat ze het op een klein scherm bekeek. Maar verder sluiten de flarden die ze terugzag wel aan bij haar herinnering. 'Het was een heel fragmentarische voorstelling. Er gebeurde de hele tijd van alles. Verschillende onderwerpen kwamen door en na elkaar aan de orde, lang niet altijd letterlijk. Geabstraheerde scènes uit het alledaagse leven werden afgewisseld met pure dans'. Pina Bausch liet haar dansers improviseren, en bouwde van daaruit de voorstelling op. Zo vond ze nieuwe bewegingen, legt Van der Heide uit.

Het alledaagse van die handelingen maakte indruk. 'Het goeie was, het was totaal niet didactisch. Het was herkenbaar maar ook verontrustend'. Een beetje zoals Aernout Miks video-installaties, maar dan dansant, zegt ze. 'In mijn interpretatie ging het erom dat in het gezelschap ieder een eigen inbreng heeft, er ruimte is voor iedereen. De thematiek was misschien soms zwaar, maar totaal niet cynisch, dat trok me aan. Het was liefdevol en erg goed gedaan'.

Af en toe bladert Van der Heide even door de aantekeningen die ze de afgelopen dagen heeft gemaakt van haar herinneringen aan Bausch. Ze heeft het allemaal precies genoteerd, misschien omdat het in woorden zo moeilijk uit te drukken is. Hoe leg je een dansvoorstelling uit aan een ander, en meer nog, hoe breng je de

Pina Bausch (1940-2009)

Het was nogal een schok, toen vorig jaar Pina Bausch overleed, vijf dagen nadat de artsen de diagnose kanker hadden gesteld. Ze had net nog een première gedaan in Wuppertal, haar thuisbasis. Bausch was al levend een legende omdat ze de dansdiscipline ingrijpend veranderde. Met haar ontstond danstheater, *Tanztheater*, waarin gesproken en gevloekt werd, waarin ze de persoonlijke inbreng van haar dansers (dik, dun, oud, jong) gebruikte voor nieuwe vormen. Sinds Pina Bausch dragen danseressen gewone jurken op het podium, vaak onderjurken, en mannen pakken. Ze had tegenstanders, natuurlijk, maar meer professionele choreografen zullen nu zeggen aan haar schatplichtig te zijn. Wuppertal werd een wereldberoemd danscentrum. Bij haar beroemdheid hoorde ook legendes, zoals over haar jeugd; haar ouders waren horecaondernemers en hadden weinig tijd. Ze zou de aandacht later hebben teruggewonnen door haar werk. Als kind zou ze van onder de tafels de cafébezoekers hebben bestudeerd en zo tot haar levendige dansmethodes zijn gekomen, waarin niet alleen theater, maar ook de alledaagse werkelijkheid een belangrijke rol kreeg.

verpletterende indruk die dat toen heeft gemaakt over? 'Er gebeurde die avond iets waardoor alles leek te kloppen. Het tempo, de tempowisselingen, de dansers onder elkaar. Ook anderen vonden dit een van de beste voorstellingen van Bausch'.

Dat fragmentarische, daar ziet Van der Heide wel een link met haar eigen werk als schilder. En bijna alsof ze dat wil illustreren, praat ze in opgeknipte zinnen over het verband. Dat Bausch haar werk opbouwde 'van binnenuit'. Dat ze zelf als schilder ook onderwerpen en

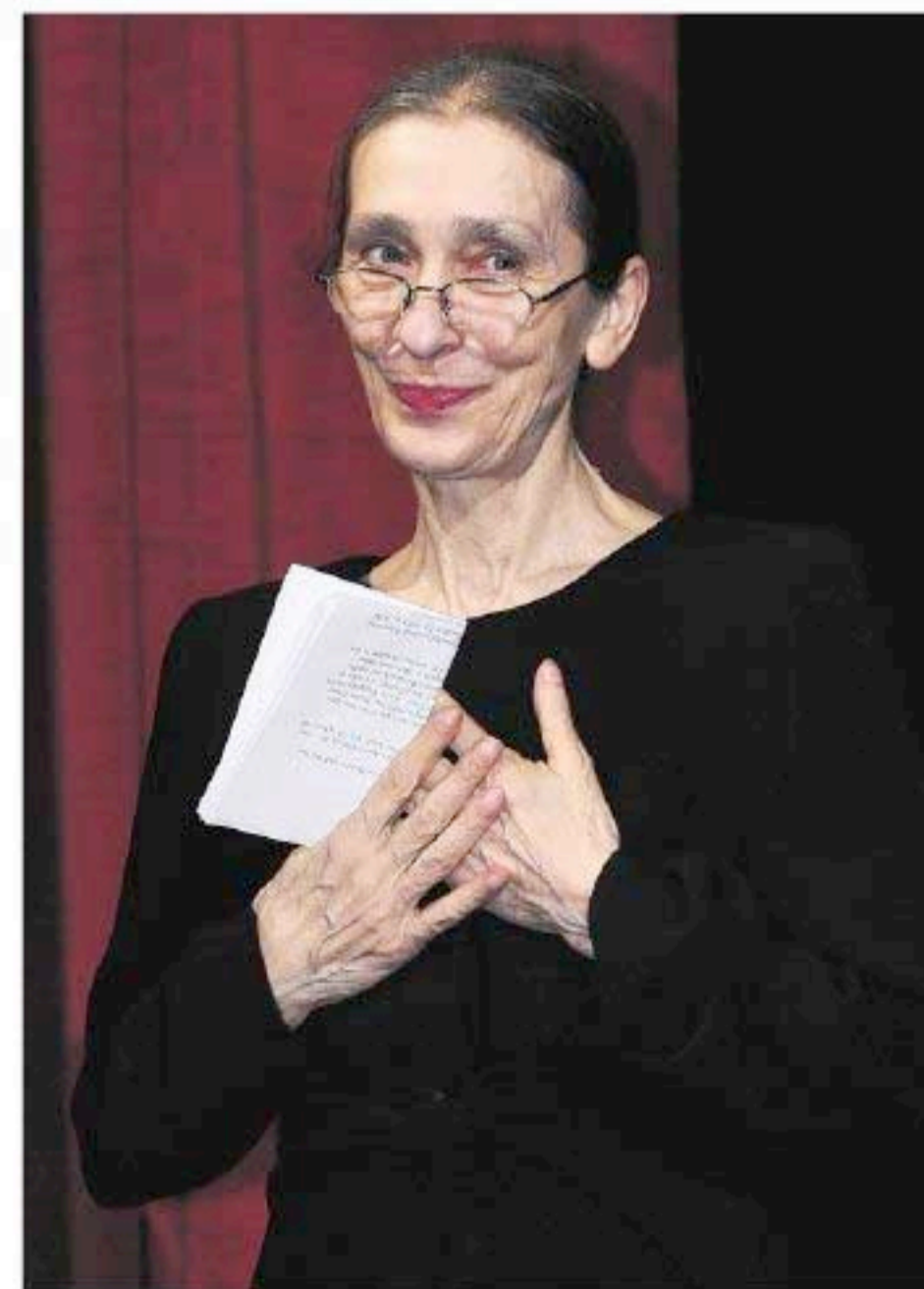
onderdelen samenbrengt die schijnbaar misschien niets met elkaar te maken hebben. Dat het niet eenduidig moet zijn, dat meerduidigheid het onderwerp zelf is. En dat het over de wereld om je heen gaat.

Het ligt natuurlijk niet voor de hand om danskunst met schilderkunst te vergelijken. En letterlijk sprake van invloed van Bausch op haar werk is er ook zeker niet. Al drinken we thee voor een groot nieuw schilderij in Van der Heides atelier waarop verschillende dansers staan afgebeeld. 'Toeval', zegt ze. Ze had de schetsen al maanden geleden gemaakt. Diverse onderwerpen kunnen in haar schilderkunst aan bod komen, ze is nu eenmaal geen gespecialiseerd landschapsschilder. Iedere keer, bij iedere serie, is er weer een nieuw idee. Maar het is het zoeken naar de vorm, het samenbrengen van kleine ideeën, waarin haar werk raakt met Bausch, en vooral met die voorstelling.

Inmiddels heeft Van der Heide haar draai in de schilderkunst al lang gevonden. Maar toen ze die voorstelling in Carré zag, was dat nog helemaal niet zo. Ze twijfelde nog hoe zij zelf als kunstenaar zou kunnen werken. 'Na het zien dacht ik: Jezus, heb ik wel de goede opleiding gekozen? Ik was zo op de trein gestapt naar Wuppertal om me aan te sluiten bij Bausch' gezelschap, als dat had gekund. Van der Heide volgde danslessen, en Bausch stond erom bekend met amateurs en diverse nationaliteiten te werken. Lange tijd stond ze ambivalent tegenover het schilderen. 'Dans heeft een paar grote voordelen: tijd, muziek, beweging. Schilderkunst is veel beperkter.'

Maar inmiddels weet ze dat ze de juiste keuze heeft gemaakt. 'Je bent met zo'n gezelschap altijd samen. Vroeger leek me dat geweldig, nu zou ik daar gek van worden.' Het is juist de uitdaging ook het element tijd in haar schilderijen te brengen. 'In een eerdere serie, *The Theatre of Oklahoma Presents*, was ik ermee bezig dat het schilderij ook iets anders moet zijn dan een schilderij. Dat er verschillende momenten uit een verhaal in zijn samengevoegd'. Als in droomachtige filmscènes zag je daarin de hoofdpersoon Karl meermalen terug in verschillende tijdslijnen. Dat waren bijna voorstellingen, zegt ze. Net als bij Pina Bausch begint het bij een idee en wordt wordt het helder door improviserend te werken.

Ook in de serie *Notations* die ze net heeft tentoongesteld speelt een paradox; het willen vastleggen van iets dat niet grijpbaar is. Een donkere wolk, een gedachte. Zo blijft haar geschilderde werk dicht bij het wezen van de dans staan. 'Het zijn pogingen. Het gaat om dynamiek, niet om het absolute. In die voorstelling toen was het een verademing te zien dat er meer mensen zijn die zich openstellen voor onduidelijkheid. Die de permanente onzekerheid omarmen.'

Sara van der Heide: 'Het goeie was, het was totaal niet didactisch'. Links: Pina Bausch in 2008 (foto AFP).